

Jedyne dotąd badanie socjologiczne w dziedzinie hemodializy pochodzi z USA⁴. Zbadano tam cechy psychospołeczne i kulturowe całej populacji amerykańskich pacjentów, którzy w styczniu 1968 r. byli leczeni przy pomocy dializy (805 osób) oraz kryteria wyboru i procesy podejmowania decyzji w sprawie tego leczenia. Z badania wynika, że o wyborze do leczenia decydują wyłącznie lekarze i że nie posiadają oni takiej wiedzy psychologicznej i społecznej, która pomogłaby zrationalizować decyzję. Jeśli badania podjęte w Polsce również potwierdziłyby te wyniki, to zadaniem naszych etyków, socjologów, socjotechników byłoby dążenie do wypcsażenia zespołów podejmujących decyzję w broń, która mogłaby im ułatwić ten ważki krok.

Magdalena Sokołowska

PSYCHOLOGIA, ETYKA I ESTETYKA W SŁUŻBIE MEDYCYNY

A. M. Izutkin, *Metodologičeskie problemy medycynskoj psichologii, etiki i estetiki*, Wyd. „Medycyna”, Moskwa 1968, s. 169.

Teza „nemo medicus nisi psychologus” — wielokrotnie powtarzana w podręcznikach dla młodych adeptów sztuki lekarskiej — jako elementarny postulat skutecznej terapii stała się truizmem dla każdego, kto choćby pobieżnie zetknął się z medycyną. O należyтым docenieniu czynników psychicznych w procesie terapeutycznym świadczy chociażby zawarty w programach szkół medycznych zarówno średnich, jak i wyższych przedmiot psychologii ogólnej.

Nie dziwi również nikogo szczególnie miejsce, jakie zajmuje deontologia lekarska wśród przedmiotów wykładanych na uczelniach medycznych. Życzliwość, która jest przejawem elementarnej kultury etycznej w stosunkach międzyludzkich, okazywana pacjentowi przekształca się w zabieg terapeutyczny, jest — jakby powiedział Władysław Biegański — „wymagalnikiem” efektywnego leczenia.

Podobnie „służebną” rolę wobec praktycznej dyscypliny medycznej spełnia estetyka. O znaczeniu doznań estetycznych w procesie leczenia mówiono już w starożytności, a praktycznie źródeł „estetykoterapii” szukać należy we wspólnych gatunkowi ludzkemu i zwierzęcym reakcji na takie bodźce zewnętrzne, jak np. melodyjność tonów.

Zdaje sobie z tego sprawę autor książeczki poświęconej metodologicznym problemom medycznej psychologii, etyki i estetyki, zwracając we wprowadzeniu uwagę na rosnącą specjalizację i zarazem integrację współczesnej nauki — „nie jest żadnym zaskoczeniem obiektywne powiązanie takich dyscyplin jak medycyna, psychologia, etyka i estetyka” (s. 3).

Istotnie, nikogo to zestawienie, zwłaszcza w aspekcie socjotechnicznym, nie dziwi. Izutkin podejmuje jednak ten problem w dodatkowym aspekcie, szczególnie interesującym etyka — w aspekcie podstawowych założeń aksjologii marksistowskiej.

Obok wprowadzenia, w którym autor wysuwa postulaty naukowego opracowania teorii psychologii, etyki i estetyki medycyny przez przedstawicieli nauk

⁴ Alfred Katz, *Machine-Dependent Survival — The Hemodialysis Patient*; referat wygłoszony na I międzynarodowej konferencji poświęconej naukom społecznym i medycynie, Aberdeen, Szkocja, wrzesień 1968.

przyrodniczych, społecznych i medycznych, książka zawiera 3 rozdziały. Dwa pierwsze rozdziały, przedstawione czytelnikowi jako „Wybrane problemy metodologiczne psychologii medycyny” i „Etyczne problemy medycyny. Medycyna i estetyka” — zgodnie z intencją autora — mają zapoznać nas z ogólnymi zasadami psychologii, etyki i estetyki medycznej. Mają one spełniać funkcję metodologicznych wskazań przy opracowywaniu bardziej szczegółowych problemów medycyny (s. 6). Rozdział trzeci poświęcony jest krytycznej prezentacji wybranych kierunków psychologii i etyki w krajach kapitalistycznych.

Książka adresowana jest do studentów i wykładowców szkół medycznych oraz do szerokich rzesz pracowników radzieckiej służby zdrowia. Adresat oraz jego potrzeby wyjaśniają nam charakter monografii, która socjotechniczne problemy psychologii, etyki i estetyki, a także samej medycyny ustawia w szerokim aspekcie antropologii i aksjologii marksistowskiej. Medycyna, zarówno leczenie, jak i coraz szerzej stosowana i ważka społecznie profilaktyka, ma zabezpieczyć warunki realizacji naczelnego postulatu i celu przeobrażeń socjalistycznych — wszechstronnego rozwoju osobowości ludzkiej.

Stąd obok podkreślenia wagi zaspokojenia elementarnej potrzeby ludzkiej, jaką jest zachowanie zdrowia, przez co medycyna *ex definitione* niejako spełnia zadania humanitarne, autor wskazuje na szczególne znaczenie humanistycznych zadań lekarza społeczeństwa socjalistycznego, który musi być świadomy zarówno fizjologicznych i społecznych uwarunkowań choroby i zdrowia, jak i modelu osobowości kształtowanej w społeczeństwie socjalistycznym. Książka zawiera zarówno pozytywny wkład głównych założeń marksistowskiej psychologii, etyki i estetyki, jak i krytykę indywidualistycznych tendencji, zawartych w wymienionych dyscyplinach w krajach kapitalistycznych. W rozdziale „etycznym” dla autorki notatki, zajmującej się etyką zawodu lekarskiego, szczególnie interesujący wydaje się podrzdział, zatytułowany „Obowiązek, sumienie i honor lekarza radzieckiego”, w którym autor postuluje określone cechy osobowości lekarza, nie wąskiego specjalisty, lecz lekarza-społecznika o szerokich horyzontach — wrażliwego lekarza współtworzącego humanistyczny świat socjalizmu.

W części trzeciej Izutkin oceniając krytycznie podstawowe tendencje, występujące w psychoterapii w krajach kapitalistycznych, zatrzymuje się nad „psychokulturową” odmianą freudyzmu, w której jako główny czynnik chorobotwórczy wysuwa się abstrakcyjnie traktowaną „kulturę” oraz „psychosomatykę” wiążącą chorobę z emocjonalnym konfliktem między człowiekiem i otaczającym go światem. Jednocześnie jednak Izutkin wskazuje na racjonalne wątki zawarte w poszczególnych pracach przedstawicieli tych kierunków.

Dotyczy to szczególnie analizy kierunku, znanego pod nazwą „grupowej psychoterapii”. Metodę psychoterapii grupowej traktuje Izutkin jako godne odnotowania poszukiwania socjologów i medyków tych czynników społecznych, które decydują o współczesnej terapii schorzeń nerwowych¹.

Warto na marginesie zaznaczyć, że w dyskusji, jaką radziecki uczonej, medyk N. W. Iwanow, przeprowadził z przedstawicielami tego kierunku, zachodni socjologowie i medycy z uznaniem mówili o docenieniu wcześniej i głębiej wagi czynników społecznych w psychoterapii „na Wschodzie niż na Zachodzie”. Z aprobatą podkreślali oni fakt stwarzania w ZSRR warunków lepiej niż na Zachodzie zabezpieczających skuteczną terapię. Wśród tych warunków wymieniają oni m.in.

¹ *Handbook of Group Psychotherapy*, New York 1968.

zlikwidowanie bezrobocia oraz materialne zabezpieczenie w wypadku choroby i starości².

Źródło impasu, w który zabrnęli przedstawiciele psychoterapii grupowej widzi Izutkin m. in. w indywidualizmie filozofii burżuazyjnej, szczególnie egzystencjalizmie, który podsuwa medykom metody leczenia niczym nie różniące się od metod „seansów” psychoanalitycznych. W seansie grupowej psychoterapii rozładowanie kompleksów ma nastąpić nie przez szczere wyznanie wobec lekarza, lecz wobec grupy współpacjentów.

Doceniając znaczenie tej książeczki, która z pewnością przyczyni się do rozszerzenia aktualnych i przyszłych horyzontów lekarzy, z niecierpliwością oczekujemy odzewu na apel Izutkina — opracowania już przez całe grono kompetentnych specjalistów etyków, socjologów, psychologów i medyków problemów szczegółowych.

Halina Maślińska

LEGALNOŚĆ I SŁUSZNOŚĆ

Henryk Jankowski, *Prawo i moralność*, KiW, Warszawa 1968, ss. 262.

Polska literatura etyczna wzbogacona została o kolejną, interesującą i teoretycznie ważką pozycję. Ukazanie się jej dowodnie świadczy o kierunku rozwoju badań podejmowanych w dziedzinie etyki z pozycji marksistowskich. Odpowiadająca tym badaniom twórczość etyczna coraz dalej wykracza w ostatnich latach poza obszar rekonstrukcji i interpretacji — niezbędnych w pierwszym okresie pełnego rozwoju etyki marksistowskiej — podstawowych twierdzeń i zasad tej etyki i dociera do praktycznych problemów moralnych naszej rzeczywistości. Taki rozwój analiz etycznych jest z jednej strony wyrazem ich wewnętrznej logiki, z drugiej zaś odpowiada szerokiemu zapotrzebowaniu społecznemu na teoretyczne opracowanie wspomnianych problemów z punktu widzenia etyki marksistowskiej.

Jednym z nich jest problem stosunku prawa i moralności, a zwłaszcza możliwości moralnej reglamentacji w dziedzinie funkcjonowania prawa i instytucji prawnych. Jest to problem w równym stopniu doniosły społecznie, jak rozległy i wielowątkowy, uwikłany w spory dotyczące różnorodnych stycznych z nim kwestii, szerszych jednakże i autonomicznych wobec niego, a niezmiernie istotnych w obrębie etyki (należą tu przykładowo sprawy statusu logicznego wartości moralnych, istoty konfliktów moralnych itp.). Problem ten stanowi więc nieomal klasyczny przykład koncentrycznego zbiegania się wielorakich wątków refleksji etycznej tak o charakterze deskryptywnym, jak i aksjologicznym, a zarazem przykład spłotu aspektów teoretycznych z praktycznymi, związanymi wprost z codziennym życiem społecznym.

Ustalenie stosunku, jaki zachodzi między wartościami i postulatami moralnymi a regułami prawa, nie jest rzeczą prostą ani łatwą. Samo pojęcie moralności jest bowiem nadal przedmiotem wielu kontrowersji oraz zabiegów zmierzających do jego niezbędnego uściślenia, a wiele zagadnień moralnych — istotnych z punktu widzenia możliwości i zasadności etycznej oceny prawa — wymaga dopiero rozwiązania. Ponadto problem stosunku prawa i moralności jest już w dotychczasowej

² „International Handbook of Psychiatry” 1966, 2.